Kaatuneitten Omaisten Liitto ry
PL 600
00521 HELSINKI
p. 09 8562 0061

Eduskunta
Kunta- ja terveysjaosto

Asiantuntijalausunto: Sotaorpojen tarvitsemien palvelujen tarjonta ja kehittämistarpeet kuntoutuksen ja muiden palveluiden parantamiseksi ja niiden oikea-aikaiseksi saamiseksi.

Määritelmä:
Sotaorvot on väestöryhmä, joka on kärsinyt muuta ikäluokkaansa raskaammin talvi-, jatko- ja Lapin sodan menetyksistä. Näiden sotien seurauksena orvoiksi jäi 55 000 - 60 000 lasta.

Tällä hetkellä sotaorpoja on jäljellä n. 20 000 - 25 000. Kaatuneitten Omaisten Liiton ylläpitämässä sotaorporekisterissä on rekisteröityjä sotaorpoja n. 16 000. Sotaorpojen keski-ikä on nyt 80 vuotta. Tuoreiden tutkimusten mukaan isän menettäminen sodan seurauksena vaikutti monella tavalla sotaorpojen elämään lapsuudessa ja ulotti vaikutuksensa aikuisuuteen (koulutusmahdollisuuksiin, työuriin, varhaiseen eläköitymiseen jne).
Sotaorvot tulee hyväksyä sodissamme kärsineeksi ryhmäksi. Kiireellisesti kuntoutuksen tarpeessa on Kaatuneitten Omaisten Liiton arvion mukaan 10 - 20% sotaorpojen kokonaismäärästä.

Palvelujen tarjonta:
Sotaorvoille ei ole tarjottu vastaavia kuntoutus- tai terveyspalveluja kuin muille sodista kärsineille ryhmille. Iäkkäimmät sotaorvot ovat jo kotiin tuotavien palvelujen tarpeessa.
Ikääntyvän väestön palvelut on säädetty Laissa ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 28.12.2012/980. Laissa on määritelty kunnan velvollisuudet sekä vastuut ikääntyvien palvelujen järjestämisestä, mm palvelusuunnitelmien tekeminen. Kuntien resurssit määrittävät, missä määrin lain edellyttämät palvelusuunnitelmat tehdään ja toteutetaan. Ikääntyvän väestön kuntoutus on kuntien tehtävänä ja rajalliset resurssit kohdennetaan yleensä nuorempaan väestöön. Kela on rahoittanut IKKU-kuntoutusta (Ikääntyvien geriatrinen kuntoutus).

Kehittämistarpeet: Geriatrinen kuntoutus on todettu hyväksi, mutta vain harva ikääntyvä pääsee siihen. Kehittämishaasteena on, että ei siinä eikä muussa kuntoutuksessa ole huomioitu sotaorpojen erityistarpeita. Myös nykyisin tehdyt tutkimukset osoittavat kiistatta, että haasteellisilla kotioloilla on vaikutusta elämänkulkuun (esim. THL kohortti 97-tutkimus)[1]. Valmista toimintamallia ja kriteeristöä ei ole. Näiden laadinnassa voidaan hyödyntää esimerkiksi IKKU kurssien toimintatapaa, ja jo olemassa olevia harkinnanvaraiseen kuntoutukseen pääsyn kriteereitä.

[1] Esim. Hakulinen ym 2019

Sotaorvot tarvitsevat kokonaisvaltaista elämänhallinnan tukemista, joka huomioi eri ikäisten sotaorpojen tarpeet. Vanhimmat sotaorvot ovat jo lähes 90 -vuotiaita. He ovat joutuneet aloittamaan työnteon lapsena isän ollessa sodassa tai isän kaatumisen jälkeen. Sotaorvoilla ei ole ollut juuri mahdollisuuksia kouluttautua tai he ohjautuivat valtiovallan päätösten mukaan raskaisiin ruumiillisiin töihin. Heidän työuransa olivat lyhyitä, mistä johtuen työeläkkeet jäivät pieniksi. Sotaorpojen elämää helpottaisivat kotiin tuotavat palvelut sotainvalidien puolisoiden ja leskien tavoin. On myös sotaorpoja, joiden kotona asumista tukisivat erilaiset kuntoutuspalvelut.

Sodan hävinneessä maassa ei ollut soveliasta puhua sodan vaikutuksista ihmisten elämään. Lukuisat sotaorpojen tarinoita koskevat kirjat ja perustetut sotaorpoyhdistykset kertovat näiden asioiden käsittelyn tarpeesta. Tarinoissaan sotaorvot kertovat peloistaan ja kiusatuksi tulemisen kokemuksista.

Äidit olivat ylirasittuneita. Tietämättään he siirsivät omia tunteitaan lapsiin, joilla ei ollut keinoja käsitellä näitä tunteita. Sotaorpojen lapsuudenkokemukset ovat näkyneet aikuisiässä, esimerkiksi heikkona itsetuntona ja yliyrittämisenä. Myös omaan parisuhteeseen on näitä tunteita siirretty. Osalla sotaorpoja nämä tunteet ovat vielä tiedostamattomia tai käsittelemättömiä. Tutkijat (esim. Siltala 2016)[i] puhuvat taakkasiirtymästä. Jotta taakkasiirtymästä vapautuisi, se pitää ensin tunnistaa. Täten sotaorvot tarvitsevat kuntoutusta myös psykososiaalisen toimintakyvyn ylläpitämiseen.

Helsingissä 4.11.2019

KAATUNEITTEN OMAISTEN LIITTO RY

Hannu Niskanen
puheenjohtaja
p. 045 809 2900

Pirjo Tolvanen
vs. toiminnanjohtaja
p. 09 8562 0061

[i] Siltala, P. 2016. Taakkasiirtymä